

ЕУ и активистичките организации во Република Македонија

Капацитетот на активистичките организации
кои дејствуваат во областите: социјална
реформа, ЛГБТИ, Роми и родова
рамноправност да администрираат европски
фондови

Кире Василев

14

Ова истражување е овозможено со поддршка од американскиот народ преку Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД) во рамките на Проектот на УСАИД за граѓанско општество. Содржината на истражувањето е одговорност на авторот и не ги изразува ставовите на УСАИД или Владата на Соединетите Американски Држави.

СОДРЖИНА

Предмет, цел и методологија на истражувањето	4
Предмет на истражувањето	4
Цел на истражувањето	6
Методологија на истражувањето	6
Критериуми за избор на организациите кои се предмет на истражувањето	6
Методи	6
Предизвиците на невладините организации	7
Политички предизвици	7
Финансиски предизвици	8
Буџетот на граѓанските организации	9
Буџетот на активистичките граѓански организации	10
Европската комисија за: социјалната реформа, ЛГБТИ, Ромите, родовата рамноправност	10
Социјални права и вработување	11
Родова рамноправност	13
ЛГБТИ	14
Роми	15
ЕУ и граѓанските организации	16
Инструмент за претпристапна помош (ИПА)	16
Компонента 1: транзициска помош и институционална надградба	17
Компонента 2: прекугранична соработка	18
Компонента 4: развој на човечки ресурси	20
Европски инструмент за демократија и човекови права (ЕИДХР)	22
Критериумите за добивање грантови за граѓанските организации	23
Приоритетите и буџетите	24
Приоритети	24
Буџети	25
Капацитетот на активистичките организации да користат фондови на ЕУ	26
Финансиски и административен капацитет на организациите	26
Искуство со фондовите на ЕУ	28
Ставови на организациите	28

Заклучоци и препораки	30
Препораки	31
Библиографија	33

ПРЕДМЕТ, ЦЕЛ И МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО:

„Потребно е дијалогот и соработката помеѓу Владата и граѓанското општество да се подобри во практика, особено со оние организации кои се занимаваат со социјална реформа, родова еднаквост, Ромите, како и правата на лезбејките, хомосексуалците, бисексуалците, транссексуалците и интерсексуалците (ЛГБТИ)“ (Европска комисија, 2013).

Во последниот извештај за напредокот на Република Македонија, Европската комисија во делот на политичките критериуми и граѓанското општество, го нагласува недостигот на дијалог помеѓу граѓанските организации и Владата, со посебен акцент на организациите кои се занимаваат со: социјална реформа, родова еднаквост, Ромите и правата на ЛГБТИ. Исто така, извештајот во поглавјето 19, делот наменет за социјална политика и вработување, го нагласува високиот процент на сиромаштија и недостигот на институционален капацитет за креирање политики и стратешки план и обезбедување финансии за справување со сиромаштијата (Европска комисија, 2013).

Покрај извештајот на Европската комисија, овој проблем е потврден и од скоро сите анализи на домашните граѓански организации кои за фокус ја имаат оваа проблематика. Податоците од анализите на домашните организации се употребени во оваа студија.

ПРЕДМЕТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Овој труд како предмет на анализа ги студира граѓанските организации кои дејствуваат преку активизам, застапување и истражување врз државните политики поврзани со социјална реформа и вработување, ЛГБТИ права, Роми и родова рамноправност. Според структурата на пристапниот процес во ЕУ, овие прашања се третираат во поглавјето 19 - Социјална политика и вработување, и поглавјето 23 - Судство и основни права.

- ПОГЛАВЈЕ 19

Поглавјето 19 се однесува на имплементирање на правото на ЕУ во рамките на социјалните права и воспоставување минимални стандарди во областа на: работничките права, еднаквоста, здравствените права, заштита при работа и антидискриминација. Преку овие права, земјите-членки учествуваат во социјалниот дијалог на европско ниво и креираат политики за вработување, социјална вклученост и социјална заштита.

Европскиот социјален фонд е главниот финансиски инструмент преку кој ЕУ ја поддржува имплементацијата на стратегиите за вработување и социјална вклученост, но Република Македонија е сè уште во подготовки за користење на овој инструмент затоа што има слабо стратешко планирање, слаб административен капацитет, како и слаба меѓуинституционална соработка, кои го спречуваат користењето на овие средства (Европска комисија, 2013).

- ПОГЛАВЈЕ 23

Политиките на ЕУ од Поглавјето 23 се насочени кон подобрување на судството и фундаменталните права со цел понатамошно развивање на слободата, сигурноста и правдата во Унијата. За ЕУ, воспоставување независно и ефикасно судство е од суштествено значење за обезбедување на системот на владеење на правото. Покрај елиминирање на надворешното влијание врз судството, државите-членки треба подеднакво да се борат и со корупцијата која може да претставува опасност за стабилноста на демократските институции и владеењето на правото. Државите-членки мора да обезбедат почитување на фундаменталните права на граѓаните на ЕУ, онака како што е пропишано со правото на ЕУ.

Анализата за административните капацитети на активистичките организации кои за фокус ги имаат: социјалната реформа, родовата рамноправност, ЛГБТИ и Ромите, и кои се често присутни во јавниот дискурс затоа што се етаблирале како организации кои ги штитат правата на овие групи, може да ни даде поцелосна слика за:

- Причините и основата на критиката во извештајот на Европската комисија;
- Кои се можностите кои ги нуди ЕУ за поддршка на овие групи и колку пари од фондовите на ЕУ се одделиле за овие каузи;
- Колку граѓанските организации кои дејствуваат во оваа област се информирани и со подготвени да ги искористат можностите кои ги нудат европските фондови.

Овие организации имаат различен пристап и методи на работа кои имаат свои предности и негативности. Некои од нив најмногу дејствуваат и придонесуваат во поглед на стручна анализи и студии, други во кампањи, трети во администрација на проекти, четврти во организирање протести, петти во застапување итн. Но нивната позитивна карактеристика е тоа што со својот активистички придонес успеваат да се наметнат во овој македонскиот јавен простор, а со тоа и да ја актуализираат проблематиката на која работат.

Понатаму, овие организации не се задржале само на класичниот институционален пристап кон решавање на проблемите, туку организирале протести, мобилизирале, регрутирале и се солидаризирале со разни иницијативи и социјални движења. Затоа, истражувањето за нивниот капацитет да администрираат фондовина ЕУ, може да придонесе кон нивно административно зајакнување, подобра функционалност и подобра комуникација со институциите на ЕУ.

Подобрување на соработката со ЕУ и поголемо искористување на инструментите за поддршка, би значело и унапредување на граѓанското содружништво.

ЦЕЛ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Крајната цел на оваа студија е да послужи како почетен документ за застапување пред домашните и пред институциите на ЕУ, со цел да се укаже на поголемо внимание и доследност во давањето поддршка преку добивање финансиски средства од домашните, но, пред сè, од европските фондови.

Тоа е битно затоа што ресурсите кои ги нуди ЕУ ќе бидат позначајни во блиска иднина, со оглед на тоа што дел од и онака малиот број на билатерални донатори и фондации најавуваат повлекување или намалување на средствата. Така ЕУ останува единствениот долгорочен извор на финансии и на ресурси.

МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

КРИТЕРИУМИ ЗА ИЗБОР НА ОРГАНИЗАЦИИТЕ КОИ СЕ ПРЕДМЕТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

1. Организациите да имаат кауза за која се борат и нивните активности да се однесуваат на социјална реформа, Роми, родова рамноправност и ЛГБТИ;
2. Да не се ад-хок организација и да имаат барем едногодишен континуитет во нивната работа;
3. Покрај класичните институционални форми на дејствување, да учествувале во организација на протести, застапување, јавни настапи или некои други методи за промоција на каузата итн.;
4. Во последните неколку години да имаат спроведено минимум една иницијатива (ад-хок, или поддржана од фондација);
5. Да влегуваат во поглавје 19 - Социјална политика и вработување, и поглавје 23 - Судство и основни права.

МЕТОДИ

1. Што се однесува до методологија на оваа студија, првиот метод е анализа на извештаите на Европската комисија за напредокот на Република Македонија кон евроинтеграциите, како и анализа на извештаите на домашните и на странските граѓански организации за работата и за поставеноста на граѓанскиот сектор во Република Македонија;
2. Квантитативна анализа на европските фондови, преку дата базата на ИПА, како и фондовите од ЕИДХР, за тоа колку финансии се одделиле за споменатите каузи кои се нотирани во извештајот како нешто на кое треба да му се посвети поголемо внимание. Во анализата се земени предвид податоците до крајот на 2013 година;
3. Преглед на критериумите на огласите за проектите од страна на европските институции. Овој метод ќе ни помогне во идентификација на условите и приоритетите

на повиците, како и на перцепцијата за административните пречки за аплицирање и за спроведување на грантовите од страна на граѓанските организации;

4. Анкети на организациите кои се предмет на ова истражување, за нивниот однос кон фондовите на ЕУ, како и проценка на нивниот капацитет за администрирање фондови. Во текот на создавање на прашалникот веројатно најголемиот методолошки проблем се појави во идентификација на репрезентативноста. Проблемот е во тоа што не можат да се најдат точен број на организации кои работат на овие агенди. Затоа, методолошки наједноставниот начин е да се идентификуваат организации кои веќе имаат оставено некаков впечаток во јавниот живот, па подоцна врз основа на нивните препораки и контакти, анкетата да се достави до останатите вмрежени организации; Електронската анкета е поделенана три дела. Првиот дел го истражува административниот и финансискиот капацитет на активистичките организации. Вториот дел се однесува на информираноста и на искуствата на овие организации во поглед на фондовите на ЕУ. Третиот дел се однесува на ставовите во врска со аплицирањето на фондовите на ЕУ.

На прашалникот одговорија 27 организации, секоја од нив работи на агендата на социјална реформа, ЛГБТИ, Роми и родова рамноправност. Резултатите од анкетата најнапред се анализирани групно, а потоа прашањата се анализирани според тоа дали организацијата има или нема искуство со европските фондови. Со спроведувањето на анкетата, дојдовме до некои интересни сознанија кои се наративно приложени во понатамошниот текст.

ПРЕДИЗВИЦИТЕ НА НЕВЛАДИНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

ПОЛИТИЧКИ ПРЕДИЗВИЦИ

Анализите за граѓанските организации зборуваат дека јавниот политички простор за дејствување и влијаење врз институциите е стеснет со оглед на тоа што Владата и бизнис олигархиите имаат најголемо влијание врз општествените текови. Тие преку коруптивни врски со политичките партии го монополизираат јавниот домен и оставаат мал простор за дејствување, кој најчесто е искористен со поддршка на меѓународната заедница (Индекс на граѓанското општество). Така, моќните толку многу доминираат врз јавниот домен што јавноста може да ја чуе само нивната порака, оставајќи го гласот на малите организации задушен или ограничен.

Покрај доминацијата на политичките и на бизнис елитите, граѓанските организации се соочуваат и со различни притисоци од кои како најзначајни може да се споменат медиумскиот преку: етикетирање, ад хоминием дискредитирање и занимавање со приватниот живот на активистите. Потоа институционалниот притисок преку: тужби за навреда и клевета, повикување информативни разговори, и можеби најинтересниот феномен, притисок во форма на контра-протест, кога одредени групи го искажуваат своето незадоволство, се соочуваат со друга група која се обидува да ги истисне од јавниот простор, а со тоа да го преземе

медиумското внимание за да се претстави себеси како единствена, хомогена група наречена – народот.

Суштествен проблем е, исто така, малиот процент на активни граѓани од руралните средини кои се активно вклучени во граѓанскиот сектор, како и понудените можности на граѓанските организации кои доаѓаат од помалите градови на внатрешноста. Нивната изолираност ги спречува во изградба на административни капацитети за активна партиципација.

Покрај овие пречки, проблемот на општественото активирање само во повремени ад хок иницијативи создава атмосфера на демотивација за континуирано граѓанско здружување, па ангажираноста останува на ниско ниво. Така, пречката за градење одржливи човечки ресурси може да биде пресудна за постоењето или за престанокот на работата на организацијата.

Грасрут иницијативите, како дел од општествениот активизам, исто имаат проблем да ги наметнат сопствените вредности во континуитет затоа што се нерегистрирани организации и како такви не можат да стапат во вистинската комуникација со институциите. Голем дел од активистичките граѓански организации произлегле од вакви движења, затоа мора да се нагласи дека овие иницијативи се покажаа како битни во демократскиот развој на нашето општество. Поддршката на овие иницијативи би значела и поддршка на демократското општество.

ФИНАНСИСКИ ПРЕДИЗВИЦИ

Недостигот на одржливи финансиски средства, пак, е еден од проблемите кои постојано се повторуваат во извештаите на Европската комисија, како и во анализите на домашните организации. Недостигот на средства е можеби и најглавниот проблем зошто граѓанските организации немаат континуитет во нивното дејствување. Што се однесува до финансирањето, истражувањата на МЦМС и Цивикус покажуваат дека речиси 60% од организациите како прв извор на финансии ги користат странските фондации, а 25% од граѓанските организации ја наведуваат ЕУ како донатор кој го користат (МЦМС М. ц.). Нешто слично се потврдува и со анкетата направена за оваа студија.

Што се однесува до буџетот на Република Македонија и можностите кои институциите ги нудат за вклученост на граѓанските организации и поддршка со финансии, истражувањата покажуваат дека во последните три години од буџетската ставка 463 (трансфери кон невладини организации), поделени се помеѓу 230 и 255 милиони денари или износ кој е на граница помеѓу 3,8 и 4,2 милиони евра. Но, заедно со трансферите од буџетите на општините и различните државни агенции, тела и фондови, оваа бројка достигнува до 464.170.771 денари или околу 7,6 милиони евра. (МЦЕТ, 2013)

Одлуките за тоа на кои организации им се доделени овие средства, можат да се најдат во Службен весник, кој е достапен на интернет и на веб-страницата на одделението за соработка со НВО при Генералниот секретаријат во Владата. Но, граѓанските организации кои ги користат овие средства се многу ретко присутни во јавната сфера, ниту, пак, доаѓаат на некој од делиберативните собири, семинари или конференции на кои се дава отворена и конструктивна критика на државните политики.

Во поглед на другите организации и фондации кои се присутни во Македонија и го помагаат активното општество, како најактивна се јавува Американската агенција за меѓународен развој (УСАИД) која доделува грантови на средни и на големи граѓански организации од областите на: граѓанско општество, медиуми, антикорупција и транспарентност, образование и инклузија, млади и економски развој.

Понатаму следи Фондацијата отворено општество - Македонија (ФООМ), која доделува грантови за: забрзување на интеграциите за ЕУ, поттикнување граѓанско учество и активизам и интеграција на Роми, млади и социјално загроени.

Амбасадите, исто така, се јавуваат како донатори на граѓанскиот сектор. Холандската амбасада одвојува средства за владеење на правото, медиуми, транспарентност и култура. Амбасадата на Велика Британија одвојува средства за подобрување на економските и на политичките критериуми за интегрирање во ЕУ. А Швајцарија преку програмата CIVICA дава грантови за мали и за средни организации со широк спектар на активности, како и за институционални грантови за граѓански организации.

Но, и покрај тоа што тешко се доаѓа до финансии кои се неопходни за континуирана работа, мора да се напомене дека организациите кои се фокус на оваа анализа и покрај сите пречки со кои се соочиле, успеале да обезбедат одржливост, како во дејствувањето и организациската структура така и во постојаноста на човечките ресурси.

БУЏЕТОТ НА ГРАЃАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

Што се однесува, пак, до годишниот буџет на граѓанските организации, најголемиот број организации имаат буџет до 1.600 евра, понатаму следат организациите кои имаат годишен буџет од 1.600 до 8.200 евра, па следат организациите со буџет од 16.300 до 82.000 евра итн. Најмал е бројот на организации кои имаат капацитет да администрираат поголем број финансии, или буџет над 1,6 милиони евра имаат само 7 организации (МЦМС С. К.).

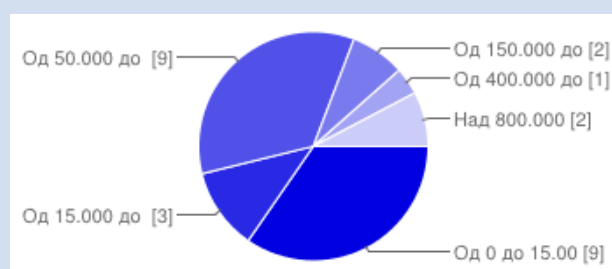
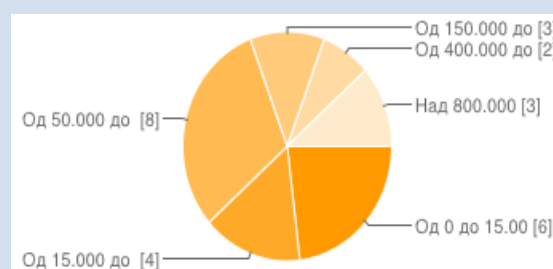
Годишен буџет (во евра)	Број на НВО-а
0 – 1.600	9.636
1.600 – 8.200	672
8.200 – 16.300	325
16.300 – 82.000	488
82.000 – 164.000	106
164.000 – 820.000	107
820.000 – 1,6 милиони	11
Над 1,6 милиони	7

Вкупно

11.350

БУЏЕТОТ НА АКТИВИСТИЧКИТЕ ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ

Кога станува збор за буџетот на активистичките организации, од спроведената анкета во која се вклучија 27 организации, може да заклучиме дека поголемиот дел спаѓаат во групата на организации со годишен буџет од 8.200 до 16.300 евра и тригодишните буџети од 50.000 до 150.000 евра.

Буџети на организациите: социјална реформа, Роми, ЛГБТИ, родова рамноправност**Годишен буџет****Тригодишен буџет**

Од 0 до 15.000 9 35%

Од 15.000 до 50.000 3 12%

Од 50.000 до 150.000 9 35%

Од 150.000 до 400.000 2 8%

Од 400.000 до 800.000 1 4%

Над 800.000 2 8%

Од 0 до 15.000 6 23%

Од 15.000 до 50.000 4 15%

Од 50.000 до 150.000 8 31%

Од 150.000 до 400.000 3 12%

Од 400.000 до 800.000 2 8%

Над 800.000 3 12%

ЕВРОПСКАТА КОМИСИЈА ЗА: СОЦИЈАЛНАТА РЕФОРМА, ЛГБТИ, РОМИТЕ, РОДОВАТА РАМНОПРАВНОСТ

Извештајот на Европската комисија за овие теми дава забелешки во заклучоците дека е направен мал напредок во областа на социјалната политика и вработувањето, но дека невработеноста останува голем проблем. Понатаму, го адресира проблемот со невработеноста на жените, како и дискриминацијата на Ромите. Исто така, го потенцира и проблемот со кој се соочуваат лицата кои се припадници на ЛГБТИ.

Но она што може да се забележи од извештаите е дека нема некоја подлабока анализа на состојбите. Извештаите се нарративни со некој мал број на квантитативни податоци. Доколку

некој сака подетално да се занимава со состојбата на сиромаштијата, социјалната реформа, родовата рамноправност и правата на Ромите и ЛГБТИ, ќе мора да отвори некои статистички дата бази на меѓународните организации и поголемите тинк тенкови.

СОЦИЈАЛНИ ПРАВА И ВРАБОТУВАЊЕ

Направен е мал напредок во областа на социјалната политика и вработувањето. Невработеноста е многу висока и направен е ограничен напредок во постигнувањето на ефикасен и инклузивен пазар на трудот. Долгорочната невработеност, високата невработеност кај младите лица, многу малото учество на жените на пазарот на трудот и високите нивоа на неформално вработување, остануваат големи предизвици. Капацитетот на социјалните партнери мора дополнително да се зајакне. Не се доволни мерките кои се во корист на лицата со инвалидност и другите социјално исклучени лица (Европска комисија, 2013).

Во Република Македонија, ситуацијата во поглед на социјалните права не е сјајна. Во последниот извештај на Европската комисија за напредокот на Република Македонија, како и во анализите на граѓанските организации, се истакнува потребата од поголемо и помотивирачко дејствување на организациите кои дејствуваат на полето на сиромаштијата и на невработеноста и кои треба да бидат едни од движечките сили за намалување на овие клучни проблеми.

Во Македонија, стапката на релативна сиромаштија или луѓе кои не заработуваат доволно за да бидат вклучени во секојдневниот културен, социјален и економски живот, достигна 30%. И покрај што Македонија се обврза да исполни една од милениумските цели на Обединетите нации и да ја намали оваа стапка на 9,5% до 2015 година, реалните проекции укажуваат дека Македонија нема капацитет ниту, пак, систем кој може да ја оствари оваа оптимистичка бројка, па така се претпоставува дека до 2015 година оваа бројка може да се намали до 26%(World Bank, 2012).

Проблемот со апсолутната сиромаштија е уште подлабок. Податоците покажуваат дека во Република Македонија со под два долари на ден живее дури 14,7% од населението. Само за илустрација, стапката на апсолутната сиромаштија во 2005 година изнесуваше 7,4%за во 2010 година (само за пет години) да се зголеми на 14,7% (World Bank).

Сините картони и социјалната помош се, исто така, горлив проблем. Со најновите законски измени, секој член кој остварува приход од над 8.000 денари ќе мора да плаќа по 1.200 денари за сини картони, а доколку приходот е поголем, тогаш и цените на картоните се зголемуваат. Социјалната помош изнесува 2.150 денари, при што за секој нареден член на семејството цената се зголемува за 0,37% до 5 члена. Но и оваа помош е предмет на постојано кретење и намалување. Во последните неколку години, домаќинствата кои се приматели на социјална помош се намалени од 64.143 во 2007 година на 39.000 во 2012 година. Покрај тоа, намалени

се и вкупните трансфери што државата ги оделува за социјална помош од 1.590.330.432 денари во 2008 година, на 1.294.206.695 денари во 2012 година (Солидарност, 2014).

Исто така, податоците зборуваат дека Македонија има најголема класна раслоеност во Европа и бившите републики од Советскиот сојуз (Солидарност, 2014). Покрај тоа, македонската демократија доживува пад на сите ранг листи кои мерат одредени сегменти на функционална демократија. Само како пример, демократскиот индекс на The Economist ја рангира Македонија на 73 место, самото дно од листата од „фалични демократии“, со предупредување дека овие демократии имаат потенцијал да преминат во „хибридни режими“ (Intelligence unit, 2012).

Но, ваквиот процес на класна раслоеност и осиромашување на граѓаните не може да се лоцира само во одреден временски период. Приватизацијата, кратењето на работничките и на социјалните права, како и реформата во здравствениот и во даночниот систем е континуиран процес на обезвреднување и намалување на институционалната политичка и финансиска моќ на обичниот граѓанин. Во Република Македонија, во последните неколку години, најбогатите 10% драстично ги зголемија своите удели на сметка нанајсиромашните 10% и 20% (Солидарност, 2014).

Комисијата во извештајот предупредува и на недостигот од ефикасно спроведување на трудовото право и соработката помеѓу соодветните институции која не е подобрена. Усогласувањето со *acquis* во оваа област и понатаму е во рана фаза. Инспекцискиот капацитет не е подобрен, исто како и координацијата помеѓу релевантните органи за безбедност и здравје при работа. Што се однесува до социјалниот дијалог, Економско социјалниот совет според Комисијата се среќава редовно, но општинските совети не се многу активни. Комисијата, исто така, го нотираше и штрајкот на медицинските работници со забелешка дека тој беше привремено прекинат и имаше опструкции (Европска комисија, 2013).

Кај политиките за вработување променет е методот за пресметување на стапката на невработеност, со тоа што се изменети Законот за вработување и осигурување во случај на невработеност, како и Законот за работни односи. Промените донесоа до статистичконамалување на бројката, но останува фактот дека во Македонија стапката на невработеност е околу 30%, горлив проблем што со децении ја мачи оваа држава. Особено алармантна е невработеноста помеѓу младите под 25-годишна возраст каде стапката изнесува 55,3%. Ако на овој податок се додаде дека во 2010 година секое четврто дете (24,6%) живее во домаќинство без ниту еден вработен родител, тогаш не е ни чудно што 230.000 илјади претежно млади и образовани луѓе ја напуштиле државата во периодот 2008-2012 година, а 40% од младите кои останале својата иднина во наредните пет години ја гледаат надвор од државата (Спасовска, 2014).

Комисијата предупредува дека и понатаму најголем работодавач е државата, а државниот буџет наменет за активни програми за пазарот на труд останува несоодветен и намален. Сивата економија не е намалена, социјалната инклузија останува ниска (Европска комисија, 2013).

Во однос на еднаквите можности, беше донесена стратегија за родова еднаквост (2013-2020 година) и започна спроведувањето на националниот акциски план за родова еднаквост (2013-2016 година). Стапката на вработеност на жените останува многу мала во споредба со просекот во ЕУ. Воспоставениот механизам за справување со жалбите за нееднаков третман не функционира правилно. Сè уште постои тенденција да се помешаат прашањата во врска со еднаквите можности со оние за антидискриминацијата. Во Секторот за еднакви можности недостигаат соодветни ресурси. Активностите и капацитетот на комисиите за еднакви можности на локално ниво остануваат ограничени, со мало подобрување на состојбата на жените во руралните области или на жените Ромки(Европска комисија, 2013).

Република Македонија го донесе Законот за еднакви можности помеѓу мажите и жените со кој се промовираат: начелото за воведување еднакво учество на жените и на мажите во сите области од јавниот и од приватниот сектор, еднаков статус и третман во остварувањето на сите права и во развојот на нивните индивидуални потенцијали преку кои тие придонесуваат во општествениот развој, како и еднакви придобивки од резултатите произлезени од тој развој (Законот за еднакви можности на жените и на мажите).

Но и покрај законските решенија и донесената стратегија и акцискиот план за родовата рамноправност Република Македонија, официјалните податоци покажуваат дека стапката на вработеност кај мажите е 47,1% а кај жените 30,8%. Исто така, стапката на активност кај жените е пониска и изнесува 44,3, а кај мажите 68,7, иако процентуалната застапеност на мажите и жените во Република Македонија е речиси подеднаква, 49,9% се жени, а 50,1% мажи. Покрај тоа, учеството на женското младо население на возраст од 0 до 14 години е намалено од 20,7% на 16,6%, а учеството на женското старо население на возраст од 65 и повеќе години е зголемено од 11,5% на 13,2% (Државен завод за статистика).

Проблемите на руралната жена се можеби еден од најголемите предизвици. Таа е исклучена од пазарот на труд, јавниот и општествениот живот, па сè до локалното учество на носење одлуки кои можат да влијаат на нивната средина. 23% од жените во руралните средини или воопшто не се образовани или имаат нецелосно основно образование. Истовремено, нивната стапка на неактивност е висока и изнесува 78%. Овие стапки укажуваат дека можностите за вработување кај оваа категорија на жени се многу помали (Др. Ристеска, Лазаревски, & м-р Мицковска, 2012).

Здравствените услуги им се, исто така, тешко достапни. Здравствените установи им се наоѓаат на 1,5 час пешачење, а голем дел од руралните жени посетуваат гинеколог еднаш на 5 години. Најголемиот дел од нив работат на семејните имоти, неплатени, а малку од нив се регистрирани земјоделци. Покрај тоа, на располагање немаат ниту грижа за деца, па за да се стигне до најблиската градинка мораат да пешачат повеќе од 1,5 час (Др. Ристеска, Лазаревски, & м-р Мицковска).

„Има знаци на зголемена нетолеранција кон ЛГБТИ заедницата, како што се повторените физички напади на Центарот за поддршка на ЛГБТ во Скопје и хомофобични медиумски содржини. Иако полицијата реагираше соодветно по однос на насилните инциденти, потребно е да се спроведат целосни истраги и треба да се направи многу повеќе од страна на функционерите и медиумските професионалци, сопствениците и организациите за јавно да се осудат нетолерантноста и игнорирањето“ (Европска комисија, 2013).

Во последните неколку години, граѓанските организации се среќаваат и со насилство и со зголемена нетолеранција од страна на различни групи. Инцидентот со нападот на центарот на ЛГБТИ и зголеменото количество на хомофобични содржини во медиумите, е нотирано и акцентирано во извештајот на Европската комисија за напредокот на Македонија.

Покрај тоа, Законот за спречување и заштита од дискриминација, кој беше донесен во 2010 година, не ја вклучува сексуалната ориентација како посебна основа за дискриминација. Исто така, при изготвувањето и усвојувањето на Националната стратегија за еднаквост и недискриминација, не беа вклучени интересите на ЛГБТИ заедницата, па така стратегијата опфаќа само пет категории: етничка, возрастна, ментална, телесна попреченост и пол.

Властите наместо да ја промовираат толеранцијата и да го осудуваат говорот на омраза, го прават токму спротивното. Преку медиумите постојано се креира негативна слика за ЛГБТ луѓето од страна на претставници на Владата, притоа истакнувајќи го фактот дека тие се демокристијанска партија и дека друга форма на заедница, освен онаа меѓу маж и жена, нема да биде признаена. Со тоа уште повеќе се поттикнува говорот на омраза во медиумите кон ЛГБТИ луѓето. Горенаведеното води кон загрозување на слободата на изразување на ЛГБТИ лицата во однос на прашањата и на областите кои ги засегаат, а особено води кон загрозување на слободата и на мирното собирање, поради што ЛГБТИ заедницата не се чувствува доволно силна за да организира Поворка на гордоста или слични настани (Хелсиншки комитет).

Но и покрај сите препреки со кои се соочуваат овие организации, се чини дека еден од најпозитивните примери на општествено влијание во последните неколку години, се гледа врз промовирањето на политиките за човековите права и еднаквости. Овој сегмент на граѓанското општество игра важна улога во информирањето, едукацијата и во сензибилизацијата на маргинализираните граѓани.

Организациите кои се предмет на ова истражување, се истакнале со нивното секојдневно дејствување преку различни форми на активизам, едукација, присутност во јавен простор,

дискусии и анализи. Граѓанските организации кои дејствуваат во полето на човековите права се иницијатори на неколку закони од областа на еднаквоста и човековите права како што се: Законот за еднакви можности помеѓу мажите и жените, Законот за спречување и заштита од дискриминација.

РОМИ

Спроведувањето на Стратегијата за инклузија на Ромите за 2012-2014 година е бавна. Продолжува дискриминацијата и недејствувањето на учениците Роми во училиштата. И покрај правните обврски, стапката на напуштање на децата Роми во основното образование останува значајна. Проблемите со Ромите без лични документи останува проблем, во повеќе од 400 евидентирани случаи, помалку од една четвртина добиле документи (Европска комисија, 2013).

Што се однесува до Ромите, сиромаштијата останува на високо ниво и спроведувањето на постојните политики и стратешки планови не е задоволително и тоа е попречено со недостигот на институционален капацитет и финансиски ресурси за нивната социјална инклузија. Заложбите и ангажирањето за реформи се ограничени и нивното спроведување често подлежи на предизвик поради недостигот на координиран пристап кај соодветните органи.

Според последниот попис, во Република Македонија живеат 53,846 Роми, што сочинува 2,66% од населението. Стапката на сиромаштија во Македонија е приближно 30%, а стапката на сиромаштија кај Ромите е над 70%. Тоа се јавува како последица на голема невработеност, исклучување и недостаток на образование (Decade of Roma Inclusion, 2012).

Условите во кои живеат Ромите се сиромашни и под општите стандарди. Тие претежно живеат во одредени општини и населби кои се доминантно сочинети од ромско население. Овие населби се со слаба инфраструктура и изолирани на периферијата од градовите. Такви населби се Баир во Битола, Средорек во Куманово, Тризла во Прилеп, Рамина во Велес итн. Истражувањата покажуваат дека 63% од Ромите живеат во живеалишта од цврста градба, 29,5% во трошни куќи, а 7,25 во импровизирани живеалишта, направени од неградежни материјали како што се најлон, пластика, картони итн. Покрај тоа, 10% имаат недостиг од вода за пиење, додека само 16% имаат водовод во нивните живеалишта (Eminovska & Spasovski, 2011).

Покрај лошите услови за живот, Ромите се соочуваат и со проблеми во образованието. Како еден од главните проблеми се наведува јазикот на кој учат. Бидејќи јазикот на кој ја изучуваат материјата е македонски, Ромите се соочуваат со сериозен предизвик да ја совладаат. Покрај тоа, многу мал процент од Ромите можат да дозволат претшколско образование со цел нивната инклузија во образовниот процес да биде полесна. Овие граѓани се, исто така, презастапени во специјалните училишта, и често по одлука на школските авторитети се селектирани во ромски и во неромски училишта (Eminovska & Spasovski, 2011).

Во поглед на вработувањето, во Агенцијата за вработување се регистрирани 12.751 невработени Роми од кои 3.710 се жени. Но, нивното образование не се соодејствува со потребите на пазарот на труд, што автоматски ја намалува нивната можност за вработување.

Во јавната администрација, пак, бројките покажуваат дека од 34.724 Роми, само 198 се работат во јавниот сектор (Хелсиншки комитет, 2012).

Кога станува збор за здравјето, ромската популација е млада, со поголем процент на наталитет и краток животен век. Околу 30% од Ромите припаѓаат на возрасната група од 0 до 14 години, а само 4,4% од Ромите се постари од 65 години. Смртноста на доенчиња е, исто така, поголема кај Ромите отколку кај другите етнички групи кои живеат во Македонија (Eminovska & Spasovski, 2011). Поради сиромаштијата, Ромите немаат добра исхрана и не се добро информирани за своите здравствени и социјални права.

ЕУ И ГРАЃАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТАПНА ПОМОШ (ИПА)

ЕУ е еден од поголемите донатори кон граѓанското општество. Во 2007 година, ЕУ започна програма наречена Инструмент за претпристапна помош (ИПА) со цел зајакнување на демократското општество. Дел од инструментот на ИПА се однесува и на зајакнување на граѓанските организации преку соработка и спроведување на дијалог со институциите.

Благодарение на европските фондови, Македонија има достапност до 614,9 милиони евра за годините од 2007 до 2013 година. Но, и покрај отвореноста на фондовите, искористеноста на финансиите понудени од ЕУ остануваат на ниско ниво. Од вкупно 622,5 милиони, само 1% од средствата на ИПА се искористени од граѓанските организации, односно 6,72 милиони евра (ИПА дата, 2014).

Во 2013 година, Европската Унија постави нова буџетска рамка за периодот од 2014 до 2020 година. Така Инструментот за претпристапна помош (ИПА) се заменува со ИПА II. Во новата програма, ЕУ предвидува 11 милијарди евра дополнителна помош за државите-пристапнички. Моментално во тек е програмирањето на ИПА II, и веројатно најбитно е како сега ќе се постават граѓанските организации и која позиција ќе ја заземат преку застапување. Во спротивно, граѓанските организации ќе останат со мал број на средства и со истите институционални механизми.

Споредено со останатите држави кои се корисници на фондовите на ИПА, помеѓу годините 2007 и 2011 година, Македонија има најниско ниво на спроведување во 3 од 5 компоненти на ИПА (Д-р Ристевска Јордановска & М-р Стојаноска). Ова, пред сè, се должи на недоволната политичка посветеност, ниските административни капацитети, тешкиот пристап до средствата од буџетот и други извори, несоодветно програмирање и недостиг на партнерство (Д-р Кацарска & М-р Јуруковски, 2013).

Во овој дел од студијата ги анализираме компонентата 1, компонентата 2 и компонентата 4 од ИПА, затоа што од овие компоненти се одделуваат средства за невладини организации. Податоците се добиени од дата базата на ИПА на Институтот за европска политика и на

Фондацијата *Метаморфозис*.¹ Податоците се анализирани така што е направена кратка анализа на добиените проекти и износите на грантовите за граѓанските организации со фокус на: социјалните политики, ЛГБТИ, Ромите и родовата рамноправност. Анализирани се сите случаи на регистрирани корисници на средствата на ИПА до крајот на 2013 година.

КОМПОНЕНТА 1: ТРАНЗИЦИСКА ПОМОШ И ИНСТИТУЦИОНАЛНА НАДГРАДБА

Од оваа компонента, доделени се околу 245 проекти со вредност од 10.674.934 евра. Од нив 26 проекти се доделени на граѓански организации. Што се однесува до темите кои се фокус на ова истражување, од компонента 1 за организации кои дејствуваат во областа на социјалните права, ЛГБТИ, Ромите и родовата рамноправност, доделени се 13 проекти во вкупна вредност од 1.130.427 евра (ЕУ: 1.000.930, сопствени средства: 129.497).

Овие проекти се претежно зајакнување на граѓанските организации во давањето на социјалните услуги и инклузивност на маргинализираните групи: лица со посебни потреби и жртви на трговија со луѓе. Проекти поврзани со правата на ЛГБТИ во оваа компонента нема.

Компонента 1					
Организација	Проект	Опис	Учество ЕУ (евра)	Учество МК (евра)	Вкупно (евра)
Центар за граѓанска иницијатива Прилеп	Социјални услуги, заедничка одговорност	Инклузија на граѓаните во активностите на локално ниво, унапредување на системот за социјална заштита	56.563	6.284	62.848
Полио плус	Потрага по забравената агенда	Унапредување на правната рамка за социјална инклузија	44.076	18.889	62.966
Женско лоби	Локален одговор на трговија со луѓе	Подигнување на јавната свест за трговијата со луѓе	53.660	6.302	59.962
Канцеларија на македонското женско лоби	Јакнење на врските за родовата свесност и вклучувачки процеси на водење политики	Одржливи механизми за соработка и водење политики за родова свест	53.500	5.997	59.497
Асоцијација за еднакви можности „Семпер“ Битола	iEngage – human trafficking is reality	Трговија со луѓе	35.328	3.532	38.860

¹ИПА дата; информации за искористеноста на фондовите на ЕУ; искористеност на ИПА по компоненти <http://ipadata.mk>

Компонента 1					
Организација	Проект	Опис	Учество ЕУ (евра)	Учество МК (евра)	Вкупно (евра)
Црвен крст Македонија	Нега во заедница за постари луѓе	Социјална реформа	128.800	18.418	147.218
Кординаментоделе Организациони пер ил Сервечио Волонтарио	Вклучување на отпадниците и подобрување на квалитетот на образование кај ромските деца	Вклучување на децата Роми во образовниот процес и зголемување на квалитетот на образованието	135.708	15.877	151.585
Организација за акција против насилстви и трговија со луѓе – Отворена порта Скопје	Крени го гласот против трговијата со луѓе	Зголемување на свеста против трговија со луѓе	138.500	14.113	152.613
Хуманитарна и добротворна асоцијација на Роми - Месечина	Учиме заедно	Права на Роми	104.461	12.744	117.205
Реактор -Истражување во акција	Совет за родова рамноправност	Родова рамноправност	86.603	8.764	95.349
Центар за граѓански иницијативи	Социјални услуги – заедничка одговорност	Социјални права	56.571	6.277	62.848
Канцеларија на македонското женско лоби – Gender task force	Родова рамноправност преку вклучување во процесот на донесување одлуки	Родова рамноправност	53.500	6.000	59.500
Женско лоби и МК акција против насилство и трговија со луѓе – Асоцијација отворена порта	Локална акција против трговија со луѓе	Трговија со луѓе	53.660	6.300	59.960
Вкупно			1.000.930	129.497	1.130.427

КОМПОНЕНТА 2: ПРЕКУГРАНИЧНА СОРАБОТКА

Доделени се вкупно 163 проекти во вкупна вредност од 25.670.053 евра. Од нив, 63 проекти се доделени на граѓански организации во вредност од 5.389.594 евра. Од 63 проекти, бројот на проекти кои се однесуваат на социјални права, ЛГБТИ и Роми, доделени се 15 во вкупна вредност од 878.016 евра (ЕУ: 746.374, МК: 131.642).

Проектите кои се однесуваат на родовата рамноправност се претежно поврзани со промоција и активно вклучување на жените во пазарот на труд и зголемување на бизнис капацитетите. Проектите за социјални права се однесуваат на инклузија на маргинализираните групи и развивање на нивниот потенцијал за вработување. Проектите за Ромите се однесуваат на нивното вклучување во општеството преку културна кохезија. Проекти за правата на ЛГБТИ нема.

Компонента 2					
Организација	Проект	Опис	Учество ЕУ (евра)	Учество МК (евра)	Вкупно
НВО за развој на алтернативен туризам	Жените во мрежата на иновациите и претприемништвото WIN WIN	Промоција на активно вклучување на жените во регионалниот раст и развој	74.086	13.074	87.160
Локална агенција за развој	Жените ја поминуваат границата за промени	Забрзување на социјалната интеграција на жените	26.948	4.756	31.704
Друштво на културни уметници Медиа артс	Употреба на уметноста каде што е тешко да се зборува	Размена на уметници и организации кои работат во социјалната сфера	49.571	8.748	58.319
Фондација за развој на СМЕ - Куманово	Социјална кохезија преку инвестирање во човечките ресурси	Промовирање на економскиот потенцијал за социјална кохезија	32.690	5.769	38.459
Центар за граѓанска иницијатива	Социјална интеграција на ранливите групи на граѓани	Локална стратегија и акциски план за вработување	44.984	7.938	52.922
Центар за граѓанска иницијатива	Социјална инклузија за лица кои имаат служено затворска казна	Програми за обуки за социјална инклузија	49.317	8.703	58.020
Македонска фондација за развој на претпријатијата	Промоција на жени претприемачи во пограничниот регион	Зголемување на бизнис капацитетите на жените	25.641	4.525	30.166
Порака нова Струга	Превенција и попреченост	Подобрување на квалитетот на животот на лица со попреченост и хендикеп	47.253	8.339	55.592
Стопанска комора на Северозападна Македонија	Оспособување и вработување на младата генерација	Промовирање партнерства за социјална кохезија	89.147	15.732	104.879
Коалиција на младинска организација СЕГА	Младост без граници	Зајакнување на капацитетот на младинските организации	42.424	7.414	49.424

Компонента 2					
Организација	Проект	Опис	Учество ЕУ (евра)	Учество МК (евра)	Вкупно
Асоцијација за локален развој	Образование, вработување и еднаквост на младите, ранливите и маргинализираните групи	Олеснување на интеграцијата на младите и на ранливите категории	73.802	13.024	86.826
Организација на жени „АУРЕОЛА“	Еманципација на жените во туристичките области преку занаетчиство	Одржлив економски раст преку употреба на социоекономските и на културните потенцијали	70.949	12.521	83.470
Здружението на регионалниот центар за лица со попреченост во развојот – Порака наша Куманово	Еднакви можности за лица со интелектуална попреченост	Зголемување на компетентноста и свеста на професионалците кои работат со лица со интелектуална попреченост	34.691	6.122	40.813
Фондација за поддршка на претпријатијата	Креирање патеки за вработување во пограничниот регион	Подобрување на услугите на пазарот со цел креирање вработувања	44.356	7.827	52.183
(Невладина организација)* ²	Денови на ромска култура	Социјална кохезија и вклучување на Ромите	40.515	7.150	47.665
Вкупно			746.374	131.642	878.016

КОМПОНЕНТА 4: РАЗВОЈ НА ЧОВЕЧКИ РЕСУРСИ

Доделени се вкупно 32 проекти со вкупна вредност од 17.465.675 евра. Од нив, 11 се доделени на граѓански организации со вкупна вредност од 2.548.353 евра (ЕУ: 2.323.072, сопствени: 225.281). Проектите, пред сè, се однесуваат на социјално вклучување, на интеграција на жени од конфликтниот регион, на промовирање на интеграцијата на жените Ромки, на подобрување на потенцијалот на жените од етничките малцинства за учество на пазарот на труд, и промовирање на еднаквите можности за жените од етничките малцинства преку отворање можности за учење. Поддршка за организациите кои се занимаваат со ЛГБТИ нема.

²Во материјалите кои беа анализирани за втората компонента, името на организацијата не беше целосно.

Компонента 4					
Организација	Проект	Опис	Учество ЕУ (евра)	Учество МК (евра)	Вкупно
Корданиментоделе Организациони перил Серведио Волонтарио	Поддршка на жените Ромки во пристапот на пазарот на труд	Интеграција на жените Ромки во пазарот на труд	156.057	27.540	183.597
Фондација СЕЕД	Обука, медијација и самовработување на жени од етничките малцинства	Подобрување на потенцијалот на пазарот на труд за жени од етничките малцинства	183.655	32.410	216.065
Македонски центар за меѓународна соработка	Помош за жените од националните малцинства погодени од конфликтот	Подобрување на потенцијалот за вработување на жени погодени од конфликтот	210.862	37.211	248.073
Стопанска комора на Северозападна Македонија	Образование, вработување и еднаквост на жените од етничките заедници	Унапредување на интеграцијата на жените од етничките заедници на пазарот на труд	139.988	24.704	164.692
Центар за неформално образование – Триаголник	Интергирана програма за работни вештини	Труд и вработување	235.582	13.974	249.556
Македонски центар за меѓународна соработка	Помош за жените од конфликтниот регион	Род и вработување	248.072	13.608	261.680
Стопанска комора на Северозападна Македонија	Образование, вработување и родова рамноправност за жените од етничките заедници	Род и вработување	164.692	8.668	173.360
Македонска фондација за развој на претпријатија	Подобрување на шансите за вработување на жените од источниот регион	Род и вработување	223.071	24.804	247.875
Фондација СЕЕД	Вработување на жените од етничките заедници	Род и вработување	216.065	11.612	227.677
Корданиментоделе Организациони перил Серведио Волонтарио	Помош за жените Ромки при вработување	Род, Роми и вработување	272.514	15.375	287.889

Компонента 4					
Организација	Проект	Опис	Учество ЕУ (евра)	Учество МК (евра)	Вкупно
Бунд Вербунд Вуртемберг	Вработување на жени од етничките малцинства	Род и вработување	272.514	15.375	287.889
Вкупно			2.323.072	225.281	2.548.353

ЕВРОПСКИ ИНСТРУМЕНТ ЗА ДЕМОКРАТИЈА И ЧОВЕКОВИ ПРАВА (ЕИДХР)

Европската Унија со помош на инструментот за демократија и човекови права (ЕИДХР), поддржува голем број иницијативи со цел промовирање на демократијата и на човековите права во земјите кои не се членки на ЕУ. ЕИДХР како инструмент за поддршка е присутен во повеќе од 100 држави и има финансирано повеќе од 1.200 проекти.

Главна цел на овој инструмент е поддршка на државите при спроведување на реформите неопходни за членство во ЕУ, притоа посебен акцент се става на: зајакнување на капацитетот на граѓанските организации кои ги промовираат човековите права и демократските вредности, зајакнување на регионалните и интернационалните мрежи за промоција на човековите права, транспарентност во изборните процеси, поддршка за превенција од смртни казни, мачење и насилство врз жените, децата итн. (EIDHR, 2014).

За проектите кои се поддржани во Република Македонија од страна на овој инструмент, анализирани се проектите од 2005 до 2013 година. Вкупно преку ЕИДХР се доделени 69 проекти во вкупна вредност од 5.165.789 евра (EIDHR Project Overview, 2014).

Година	Финансии (во евра)	Број на проекти
2013	537.918	6
2012	624.139	6
2011	585.018	8
2010	582.053	9
2009	558.506	9
2008	568.358	12
2007	562.546	11
2006	215.943	7
2005	931.308	1
Вкупно	5.165.789	69

Проектите во поглед на социјалната реформа, кои се доделени преку овој инструмент, опфаќаат: имплементација на правни реформи за подобрување на условите за вработување на лица со инвалидитет, подобрување на квалитетот на живот за лицата со интелектуална попреченост и помош за првата детска амбасада во Македонија.

Што се однесува до родовата рамноправност, проектите опфаќаат тематики како: подобрување на капацитетот на женските лоби организации во борбата против трговијата со луѓе, како и подигнување на општата свест за овој горлив проблем, постигнување поголема рамноправност на жената од руралната средина преку серија на акции и на иницијативи, студија за жената во македонската економија со која се добива подлабоко разбирање за коренот на проблемот од дискриминација.

Правата на ЛГБТИ не беа директно потпомогнати од овој инструмент, но беа опфатени преку проектите за човекови права. Во тој поглед, проектите кои ги засегаа човековите права се во насока на соработка помеѓу медиумите и граѓанските организации каде се градат ефикасни релации помеѓу организациите и се промовираат човековите права. Понатаму, овој инструмент опфаќа приспособување на македонскиот закон за антидискриминација и зајакнување на комуникацијата помеѓу граѓанските организации со локалните власти и со националните институции за промоција и за спроведување на Законот против дискриминација.

ЕИДХР ги адресираше и проблемите на Ромите преку проекти кои ги промовираат правата на домување и развој на индикатор за социјална вклученост во домувањето и понатамошно подобрување на нивниот статус во образованието, здравството, вработувањето и родовата еднаквост.³

КРИТЕРИУМИТЕ ЗА ДОБИВАЊЕ ГРАНТОВИ ЗА ГРАЃАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ

За понатамошна анализа на односот на ЕУ кон граѓанските организации во Република Македонија, неопходно е да се анализираат и повиците за доделување грантови. Во ова истражување, ги анализираме повиците за грантови од програмата за развој на граѓанското општество, кои ги има распишано Делегацијата на Европската Унија од ИПА 2009 и од ИПА 2012-2013. Едниот објавен на 27.7.2012,⁴ а другиот на 15.7.2013.⁵ Двата конкурси во поглед на

³ Сите проекти кои можат да се најдат на страната на ЕИДХР имаат слаб опис на активностите од проектите

⁴ Development and cooperation – EUROPAID, Call for Proposal and Procurements Notice, <https://webgate.ec.europa.eu/europeaid/online-services/index.cfm?ADSSChck=1343651093729&do=publi.detPUB&searchtype=AS&zgeo=35506&aonet=36538&ccnt=7573876%2C7573877&debpub=&orderby=upd&orderbyad=Desc&nbPubliList=15&page=1&aoref=133337>

⁵ Development and cooperation – EUROPAID, Call for Proposal and Procurements Notice, <https://webgate.ec.europa.eu/europeaid/online-services/index.cfm?do=publi.welcome&nbPubliList=15&orderby=upd&orderbyad=Desc&searchtype=RS&aofr=134588&userlanguage=en>

техничките квалификации на граѓанските организации се слични. И во двата се бара организацијата која аплицира на повикот да биде правно лице, невладина и непрофитна организација, која е етаблирана во државите-членки или државите-корисници на ИПА. И во двата повици времетраењето на проектот се ограничува од 12 до 18 месеци. Организациите кои ги добиваат грантовите се директно одговорни за нивното спроведување и сите нивни активности мораат да бидат спроведени во Република Македонија.

Разликата во двата повици е тоа што во првиот од организацијата се бара да е регистрирана и активна барем една година пред аплицирањето, а во 2012 година критериумот е две години. Понатаму, во 2012 година за првпат се бара од НВО да имаат менаџментски и административен капацитет во согласност со типот и со големината на грантот кој го побаруваат. Друга разлика во подобноста на кандидатите (eligibility of applicant) е во тоа што со повикот од 2009 година, регистрацијата во онлајн дата базата PADOR не е задолжителна, а во 2012 година е задолжителна.

ПРИОРИТЕТИТЕ И БУЏЕТИТЕ

Во повиците се бара и организациите кои аплицираат на фондовите тоа да го направат со најмалку еден коапликант. Апликантите и коапликантите можат да соработуваат со поврзаниот субјект само кога формираат еден заеднички ентитет и кога имаат заедничка капитална врска. Апликантот не може да аплицира со повеќе од еден проект, не може да добие повеќе од 1 проект и апликантот не може да биде коапликант ниту, пак, придружен партнер. Ова важи и за коапликантите.

ПРИОРИТЕТИ

Предлог-проектот треба да биде сочинет од сет од активности. Активностите треба да бидат во согласност со приоритетите на повикот. И покрај тоа што двата повици имаат заеднички точки како: зајакнување на капацитетите, влијанието врз локалните и врз националните политики и вмрежување на НВО, сепак, тие суштински се разликуваат во нивните политички приоритети.

Така, првиот повик од 2009 година става акцент на борбата против корупцијата и заштита на човековите права, а вториот од 2012 година става акцент на зајакнување на капацитетите и институционално вклучување на цивилното општество во процесот на донесување и спроведување на политиките.

Приоритети	ИПА комп. 1 2009 година	ИПА комп. 1 2012-2013 година
1	Борба против корупција и организиран криминал	Вклучување на граѓанското општество во: зајакнување на капацитетите, зајакнување на грасрут организациите и зајакнување на соработката и вмрежувањето
2	Зајакнување на менаџментот и вмрежувањето на	Поддршка за заедниците да учествуваат во развојот на

	граѓанските организации	локално и на национално ниво
3	Заштита на човековите права со посебен акцент на ранливите групи	Зајакнување на гласот на граѓанските организации за зголемување на влијанието врз политиките

БУЏЕТИ

Во повикот од 2009 година, од граѓанските организации, грантисти на ИПА, се очекува предлогот за проектот да го ограничат на 90% од проценетите вкупни трошоци, за во 2012-2013 од граѓанските организации да се очекува да го ограничат буџетот на 81,81% и да кофинансираат минимум 18,19% од целокупниот буџет на проектот. Останатите средства се бараат или од буџетот на самата организација или од други извори кои не црпат финансии од буџетот на Европската Унија или од Европскиот фонд за развој.

Финансиски алокации обезбедени од договорниот орган

Суми	2009 година	2012-2013 година
Вкупна сума	1.500.000	1.000.000
Минимална сума	30.000	150.000
Максимална сума	150.000	200.000
Максимален процент на грантот од вкупните трошоци на проектот	90%	81%

2009 година - финансиски алокации по приоритет⁶

Приоритет	Вкупно (евра)
Борба против корупција	500.000
Зајакнување на менаџментот и вмрежувањето на НВО	500.000
Заштита на човековите права и ранливите групи	500.000

⁶Ваква алокација во повикот од 2012 година нема

Доколку се анализираат повиците за добивање грантови за граѓански организации, во резултатите кои се очекуваат може да се забележи дека Европската комисија става посебен акцент на поддршката на регионални и на национални коалиции и грасрут иницијативи, градење одржливи иницијативи, како и консултација со граѓаните, пишување експертизи, продуцирање квалитетни истражувања, мониторинг и стратешко застапување.

Што се однесува, пак, до иницијативите за градење на капацитетите, граѓанските организации можат да користат ресурси за зајакнување на капацитетите за: вмрежување, менаџмент на персоналот, финансиите, стратегиите и планирањата. Финансиското планирање, сметководството и финансискиот менаџмент се, исто така, дел од приоритетите за градење на капацитетите, како и развивање вештини за застапување, јавен дијалог, односи со медиумите, зголемување на јавната свест, спроведување кампањи итн.

Со повикот од 2012 до 2013 година, Европската Унија за граѓанските организации во Македонија предвидува 1.000.000 евра, од кои ЕУ го задржува правото да не ги додели сите средства. Покрај тоа, од невладините организации се бара тие да кофинансираат минимум 18,19% од целокупниот буџет на нивните индивидуални грантови.

Големината на грантовите е помеѓу 150.000 и 250.000 евра. Минималниот процент на прифатливите трошоци треба да биде 60% од вкупните предвидени трошоци за активноста, а максималниот процент 100% од вкупните предвидени трошоци за активноста. Секој останат грант од повикот мора понатаму да биде ограничен на 81,81% од вкупните предвидени трошоци.

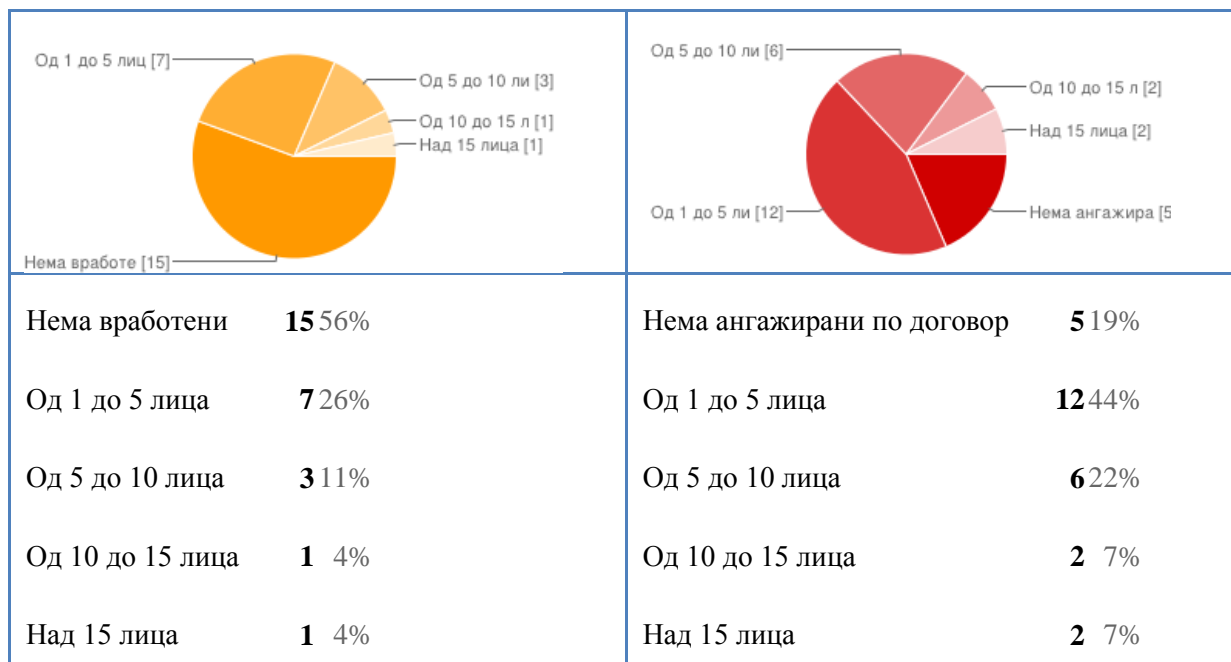
Разликата помеѓу вкупните трошоци на активностите и побараните средства мора да биде финансирана од сопствени средства на организацијата апликант или од други организации кои не се финансирани од буџетот на Европската Унија или Европскиот фонд за развој.

КАПАЦИТЕТОТ НА АКТИВИСТИЧКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ ДА КОРИСТАТ ФОНДОВИ НА ЕУ

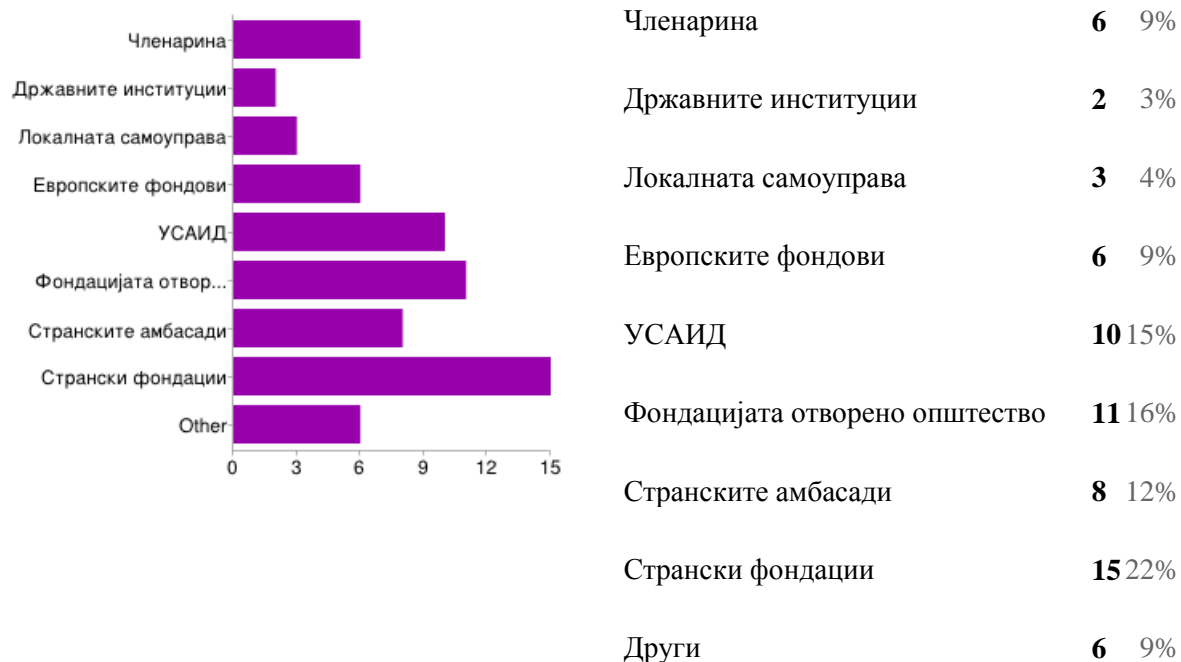
ФИНАНСИСКИ И АДМИНИСТРАТИВЕН КАПАЦИТЕТ НА ОРГАНИЗАЦИИТЕ

Најголемиот дел од анкетираните организации немаат вработени во нивните редови, а оние кои имаат најчесто имаат од 1 до 5 лица. Организациите најчесто ангажираат лица по договор. Исто така, најголем дел имаат и постојани работни простории, освен организациите кои немаат поголемо искуство со администрирање фондови и служат како еден вид организации за застапување и за преговори. Како примери можат да се наведат: Движењата за социјална правда Ленка, Солидарност, Синдикатот на македонските дипломатски служби итн.

Број на лица кои работат во организацијата	
Број на постојано вработени лица	Број на ангажирани лица по договор

Што се однесува до фондациите од каде што организациите се финансираат, мал е бројот на организации кои црпат средства од европските фондови. Најголемиот дел се финансираат преку членарина, УСАИД, ФООМ и странски фондации кои немаат седиште во Македонија.

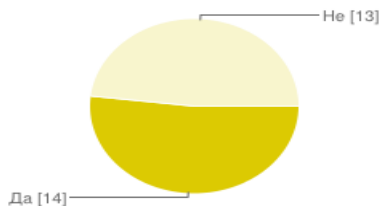

Организациите кои се предмет на ова истражување, претежно ги следат повиците и имаат некакво искуство со аплицирање на фондовите, иако најголемиот дел никогаш не биле вклучени во некој проект финансиран од ЕУ.

Најголем дел од организациите кои биле вклучени во некој проект на ЕУ, биле вклучени во проекти со висина од 30.000 до 70.000 евра.

ИСКУСТВО СО ФОНДОВИТЕ НА ЕУ

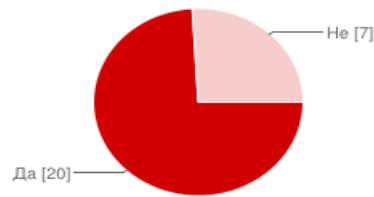
Дали имате искуство во аплицирање на европските фондови?

Да 14 52%

Не 13 48%

Дали ги следите повиците за проекти финансирани од ЕУ?

Да 20 74%

Не 7 26%

Како најчести пречки за пријавување на повиците, во анкетата се јавуваат тешкото исполнување на финансискиот и административниот капацитет и недостигот на средства за кофинансирање. Недостигот на средства за кофинансирање е, исто така, еден од најголемите проблеми и за спроведување на проектите, како и недоволната соработка со државните органи.

Што се однесува, пак, до пречките за почесто аплицирање на фондовите, граѓанските организации укажуваат на високите критериуми кои треба да се поедностават, како и сложеноста на апликациите. Како начини за почесто користење на инструментите за поддршка на ЕУ, анкетираниите организации сметаат дека намалувањето на минималната сума на грантовите и креирањето посебна шема за мали грантови, би била одлична мотивација за почесто користење на фондовите.

СТАВОВИ НА ОРГАНИЗАЦИИТЕ

Има забележителна разлика помеѓу организациите кои имаат искуство со инструментите за поддршка и оние кои немаат.

На пример, забележителна е разликата во годишниот буџет. Годишниот буџет на искусните организации во поглед на фондовите на ЕУ се движи од 50.000 до 150.000 евра, а на понеискусните организации буџетот достигнува максимум 15.000 евра.

Исто така, забележителна е разликата во големината на тригодишните буџети, организациите кои немаат искуство со фондовите на ЕУ достигнуваат максимум до 150.000 евра, а, пак, организациите кои имаат искуство имаат буџет од над 150.000 евра.

Понатаму, организациите кои имаат искуство со фондовите на ЕУ во просек имаат до 15 вработени во нивните организации, а оние кои немаат искуство немаат вработени. Разликата е очигледна и во бројот на лица ангажирани по договор. Организациите кои користеле грантови имаат до 15 лица ангажирани на договор, а другите организации имаат до 5 лица ангажирани на договор.

Организациите кои имаат искуство со спроведување на европските фондови, како најчести пречки за аплицирање ги нагласуваат: неможноста за задоволување на критериумите за финансискиот и административниот капацитет на повиците и недостигот на средства за кофинансирање. Што се однесува, пак, до пречките за спроведување на проектите, недоволната соработка со државните институции, како и високите критериуми за кофинансирање, се најнагласени пречки.

Во поглед на подобрување за почесто користење на инструментите за поддршка, поголемите организации кои имаат искуство со фондовите ги нагласуваат: недостигот на шеми за мали грантови, намалување на минималната сума на грантовите, поедноставување на критериумите, како и поедноставување на апликациите.

На прашањето што е најмногу потребно за јакнење на капацитетите на вашата организација, искусните организации одговориле дека, пред сè, е потребна подобра соработка со НВО кои имаат искуство со фондовите на ЕУ, како и подобрување на соработката со државните институции.

Понатаму, за соработка со организации кои за фокус ги имаат: социјалната реформа, ЛГБТИ, Ромите и родовата рамноправност, повеќето организации одговориле дека би соработувале, со исклучок на една организација која не би соработувала со ЛГБТИ.

Дополнителните забелешки, регистрирани од овие организации, посочуваат дека тие имаат проблем и со големите проекти, односно процентот кој го „држи“ ЕК како последна рата претставува проблем во готовински тек (cash flow) кај организациите. За мала или средна организација скоро невозможно е да спроведува 2 проекти одеднаш. Втор најголем проблем се даноците кои не се признаваат, а од кои реално не сме ослободени во Македонија особено персоналниот данок на доход, што паѓа на товар на организациите (Реактор, Истражување во акција).

Во поглед на зајакнувањето на нивните капацитети, анкетираниите организации сметаат дека ЕУ треба да ги промени политичките приоритети во Македонија, да се зголеми соработката со државните институции и соработката со граѓанските организации кои имаат искуство во администрирање фондови на ЕУ со цел нивно поголемо вклучување.

Организациите кои за фокус ја имаат социјалната реформа се најприфатливи организации за соработка и заедничко аплицирање на фондовите на ЕУ. Од друга страна, организациите за

правата на Ромите и, пред сè, организациите за правата на ЛГБТИ се најмалку прифатливи групи за соработка.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Од квантитативниот збир на финансиите кои се одделени за проекти на организациите кои се занимаваат со: социјална реформа, ЛГБТИ, Роми и родова рамноправност, ЕУ (ИПА и ЕИДХР, 2005-2013 година), изнесува приближно 9.722.585 евра од кои 9.236.165 се доделени од ЕУ, а 486.420 се издвоени средства од самите организации.

Проектите кои се доделени најчесто се однесуваат на социјално вклучување на жени и на Роми, подобрување на нивната конкурентност на пазарот на труд, отворање можности за учење, разбивање на трговијата со луѓе, подобрување на капацитетот на граѓанските организации во давањето социјални услуги, како и помош за лицата со посебни потреби. Проекти за директна поддршка за ЛГБТИ заедницата нема, а нема ниту некоја синдикална организација која би зборувала за работничките права и социјалната реформа. Но и покрај тоа што проекти за директна поддршка за правата на ЛГБТИ нема, може да се каже дека правата на ЛГБТИ сеиндиректно опфатени преку проектите за човековите права.

Во поглед на апликациите, критериумите за аплицирање постојано се зголемуваат. Така, побарувањето за регистрација и активност на организациите се зголеми од една на две години, а со тоа се зголеми и побарувањето за административниот капацитет, се зголеми минималниот грант и средствата за кофинансирање, се променија политичките приоритети и се бара онлајн регистрација во базата ПАДОР.

И тука се јавуваат и главните проблеми. Организациите кои немаат искуство со европските фондови, иако дел од нив аплицирале, сметаат дека главните пречки за аплицирање се високите критериуми за финансискиот и за административниот капацитет и недостигот на средства за кофинансирање на проектите. Што се однесува, пак, до подобрување на условите за поголема искористеност на инструментите, организациите кои не работеле на европски проекти сметаат дека треба да се намалат, односно да се спуштат високите критериуми за аплицирање, да се намали минималната сума на грантовите, да има посебни шеми за мали грантови, какои и повеќе повици кои ќе ги поддржуваат нивните цели.

Слично се повторува и со организациите кои имаат искуство со фондовите на ЕУ. Тие како најчести пречки при аплицирање и при спроведување на проектите, ги нагласуваат: високите критериуми за административниот и за финансискиот капацитет, недостигот на средства за финансирање и недоволната соработка со државните институции.

Недостигот на политичка волја и посериозен институционален пристап кон решавање на проблемите и искористеност на фондовите, ја прави Македонија една од најслабите корисници на фондовите на ЕУ. Невладините организации не се имуни на ваквото опкружување. Мал е бројот на НВО кои можат да користат фондови на ЕУ, затоа што поголемиот дел од нив работат на: ад-хок неодржливи иницијативи, едукација на маргинализираните групи и анализи за идентификација на причините за сиромаштија, без, притоа, да имаат некој реален ефект во практика. Така, тие имаат сосема мало влијание врз

креирање на националните политики, вклучуваат мал број на луѓе, немаат можност да ја наметнат оваа проблематика врз јавниот домен, и поради овие пречки ретко допираат до јавноста.

А јавниот домен е целосно доминиран од македонската плутократија која акумулира толку многу моќ што јавноста може да ја чуе само нивната порака, оставајќи ги пораките на помалку моќните, изолираните и без влијание. Малцинството кое зборува за проблемите на социјалната реформа, родовата рамноправност и правата на ЛГБТИ и Ромите, се оставени своите проблеми да ги дискутираат во некои мрачни ќошиња, алтернативни медиуми или конференции на НВО каде гласот останува ограничен.

За освојување на овој простор, неопходна е соработка со фондациите кои нудат финансии и ресурси. Повеќето организации немаат никаков политички/идеолошки проблем да соработуваат со ЕУ, но очигледен е недостигот на соработка и координација на ЕУ со активистичките организации кои се предмет на оваа анализа.

Со ИПА II се најавува поголема поддршка за овие групи, но доколку критериумите за аплицирање останат исти, тешко дека некоја од организациите ќе може да ги задоволи барањата на повиците. Затоа, можеби најдобра стратегија ќе биде поголемите организации кои имаат искуство и капацитет, да ги субгрантираат помалите и така да се изгради фактичка солидарност помеѓу овие групи.

Во текот на пишувањето на оваа анализа, се појавија два такви огласи за соработка, кои ги субгрантираат помалите организации. Првиот повик го спроведува „Акциската мрежа за добро владеење“, која нуди грантови од 3.000 до 5.000 евра за граѓански организации кои се занимаваат со проблемите поврзани со добро владеење. Оваа мрежа е сочинета од: Метаморфозис, Македонски центар за европско образование и Реактор, организации кои веќе имаат искуство со фондови на ЕУ.

Вториот повик е дел од граѓанската мрежа за спречување конфликт на интереси во јавната администрација и го спроведува Институтот за демократија „Социетас цивилис“. Ефектите од ваквото субгрантирање допрва ќе бидат предмет на анализа, но останува да се надеваме дека ваквиот систем ќе прерасне во успешна соработка.

ПРЕПОРАКИ

1. ЗАЈАКНУВАЊЕТО НА КАПАЦИТЕТОТ НА ГРАЃАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ.

Главниот проблем со слабиот капацитет произлегува од недоволната посветеност на членовите на организациите, од причина што работат на неодржливи ад-хок иницијативи и постои недостиг на платен персонал кој би изградил модел на внатрешна доверба и соработка. Преку зајакнувањето на капацитетот на граѓанските организации, потребно е да се адресираат и проблемите на грасрут движењата.

2. СУБГРАНТИРАЊЕ ПОМАЛИ ОРГАНИЗАЦИИ.

Воспоставување еден систем за порамномерна распределба на начин што оние организации кои добиваат средства ќе можат да субгрантираат помали организации. Така, поголемите организации ќе можат да го пренесат знаењето на помалите, да ги зајакнат капацитетите, да ги прераспределат средствата, а со тоа да ја подобрат соработката и солидарноста помеѓу групите.

3. ПОСЕБНА ПРОГРАМА ЗА МАЛИ ГРАНТОВИ.

Со отворање посебна програма за мали грантови, ЕУ да ги таргетира организациите кои работат на: Роми, ЛГБТИ, социјална реформа и родова рамноправност.

4. ДА СЕ НАМАЛАТ КРИТЕРИУМИТЕ ЗА ФИНАНСИСКИОТ И ЗА АДМИНИСТРАТИВНИОТ КАПАЦИТЕТ ВО ПОВИЦИТЕ ЗА ГРАНТОВИ ОД ЕУ.

Оваа мерка би им овозможила на организациите подостапно искористување на средствата со оглед на тоа што ќе можат да одговорат на повиците.

5. ДА СЕ НАМАЛИ ИЗНОСОТ НА СУМАТА ЗА КОФИНАНСИРАЊЕ НА ПРОЕКТИТЕ НА ЕУ.

Малиот број организации кои можат да ги исполнат критериумите, постојано го наведуваат критериумот за кофинансирање како една од главните пречки. Затоа е неопходно намалување на сумата за кофинансирање на проектите, со цел поголемо вклучување од страна на граѓанските активистички организации.

6. ДА СЕ ПОДОБРИ КОМУНИКАЦИЈАТА НА ЕУ СО ГРАЃАНСКИТЕ АКТИВИСТИЧКИ ОРГАНИЗАЦИИ.

Со подобрување на комуникацијата, активистичките организации ќе имаат подобри услови за влијание врз политиките, како и врз критериумите на повиците, а ЕУ ќе има поцелосен преглед во фактичката ситуација.

7. ДА СЕ ОТВОРИ ДЕБАТА ЗА ПРЕДЛОГ-МЕХАНИЗМИ ЗА ПОГОЛЕМА ИСКОРИСТЕНОСТ НА ФОНДОВИТЕ

Во оваа дебата, пред сè, би биле вклучени организациите кои се занимаваат со: социјална реформа, родова рамноправност, ЛГБТИ и Роми. На ваквите средби да се предложат подобри механизми за соработка.

8. ДА СЕ ПОДОБРИ КОМУНИКАЦИЈАТА ПОМЕЃУ ПОМАЛИТЕ И ПОГОЛЕМИТЕ ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ.

Со подобрување на комуникацијата помеѓу овие групи, ќе може да се споделат искуствата со фондовите на ЕУ, и ќе се создаде солидарност за понатамошно заедничко дејствување.

9. ДА СЕ ПОДОБРИ СОРАБОТКАТА СО ДРЖАВНИТЕ ИНСТИТУЦИИ.

Подобрување на соработката помеѓу граѓанските организации и државните институции ќе значи и поголема искористеност на фондовите, со тоа што НВО ќе можат да ги користат државните ресурси.

БИБЛИОГРАФИЈА

Decade of Roma Inclusion, P. r. (2012). *Decade of Roma Inclusion*. Скопје;

EIDHR Project Overview. (2014, 02). *EIDHR Project Overview*,. Повратено од <http://eeas.europa.eu>: http://eeas.europa.eu/delegations/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia/documents/projects/overview/01-contractlist-web-2014-03.pdf

Eminovska, E., & Spasovski, O. (2011). *Roma Education Fund, Country Assessment Macedonia*. Скопје: Roma Education Fund;

Intelligence unit. (2012). *The Economist*. Преземено 2014 од Democracy index 2012 Democracy at a standstill: https://portoncv.gov.cv/dhub/porton.por_global.open_file?p_doc_id=1034

World Bank (2012). *South east Europe regular economic report*. World Bank;

Д-р Кацарска & м-р Јуруковски (2013). *Анализа за искористувањето на средствата од ИПА*. Скопје: Институт за европска политика ЕПИ - Скопје;

Д-р Ристевска - Јордановска, М. & м-р Стојаноска, Б.;

Д-р Ристеска, Лазаревски & м-р Мицковска (2012). *Перспективите на жените од руралните средини*. Скопје: Центар за истражување и креирање политики;

Државен завод за статистика (2013). *Жените и мажите во Македонија*. Скопје: Државен завод за статистика;

Европска комисија (2013). *Работен документ на службите на Комисијата, Извештај за напредокот на Република Македонија 2013*. Брисел: Европска комисија;

Законот за еднакви можности на жените и на мажите (2012). *Парламент на Република Македонија*. Скопје: Парламент на Република Македонија.

ИПА дата, И. з. (2014). <http://ipadata.epi.org.mk/#/~/2007-2013-br--664----->. Повратено од ИПА дата: <http://ipadata.epi.org.mk/#/~/2007-2013-br--664----->

МЦЕТ, М. ц. (2013). *ВИН-ВИН ПОЛИТИКА*. Скопје: Фондација отворено општество Македонија;

МЦМС, М. ц. *Индекс на граѓанското општество*. Скопје: Македонски центар за меѓународна соработка;

МЦМС, С. К. (2011). *Долг пат до поголем граѓански ангажман*. Скопје: Македонски центар за меѓународна соработка;

Ристевска - Јордановска, М. & Стојаноска, Б. (2013). Користење на фондовите на ИПА во Република Македонија. Скопје: Институт за европска политика;

Солидарност, З. С. (2014). *Богатството и сиромаштијата 2007-2012*. Скопје: Левичарско движење - Солидарност;

Спасовска, З. Г. (2014, 215) *Makdenes*. Преземено во 2014 година од Радио Слободна Европа:
<http://www.makdenes.org/content/article/25264633.html>

Фондација отворено општество (2013). *Што може граѓанското општество денес?* Скопје: ФООМ;

Хелсиншки комитет (2012). *Извештај за спроведувањето на Препораките CM/Res (2010)5 на Комитетот на министри на Советот за Европа за мерките за борба против дискриминација врз основа на сексуална ориентација и родов идентитет во Република Македонија*. Скопје: Хелсиншки комитет за човекови права.